

Kommentar, våren 2018:

Detta skrev jag inför valet 2014. Med små justeringar och några få tillägg känns det relevant inför valet 2018, där, enligt min mening, inget politiskt parti har en sammanhållen och genomtänkt skolpolitik. Så här kan man tänka på väg mot en vision för ett lärande samhälle. / John Steinberg

## **Bortom nästa val, 2018....**

# **På väg mot ett lärande samhälle**

Skolan är och förblir en viktig plats för lärande. Samtidigt är skolan bara en av många platser för lärande. Jag får ofta frågan vad min "skolvision" är. Min vision handlar om det lärande samhället. Detta "manifest" pekar vi ut en rad förändringar av olika begrepp och synsätt som behövs för att skapa ett lärande samhälle.

### **Byt ut strävan att utveckla skolan till strävan att skapa ett lärande samhälle**

Debatten om skolan och tal om skolutveckling är begränsande. Sverige har länge haft ett välfungerande och variationsrikt system för vuxenutbildning. Det har varit möjligt att båda börja om på nytt eller vidareutveckla sig via studiecirkel, intern företagsutbildning, den kommunala vuxenutbildningen, distansutbildningar med mera och nu med hjälp av hundratusentals föreläsningar, kurser och "hur man gör"- sajter på internet. Samhällsutvecklingen gagnas av ett helhetsgrepp kring möjligheterna till lärande och inte av ett begränsat fokus på vad skolan ska göra.

### **Byt ut begreppet skolhus mot begreppet lärcenter**

Skolan tenderar att isolera både elever och lärare från omvärlden. Ett lärcenter ska vara navet i den kulturella, pedagogiska och samhällsliga utvecklingen med en blandning av samhällsfunktioner som bibliotek, kulturskolor och även myndighetsfunktioner.

### **Byt ut begreppet lärare mot begreppet mentor**

I ett lärcenter finns mängder av olika mentorer och vägledare, var och en med en unik kompetens. Det kan handla om traditionella ämneskunskaper men även kunskaper om IT, elektronik, spelkonstruktion, design, nya former av företagande, språk, barnpsykologi och ekologi bara för att nämna några exempel. Lärarlegitimering är begränsande i en tid där kunskapsnavigering och metakognition blir allt viktigare. Experter och mentorer kan komma från mängder av olika branscher och kan ha mängder av olika bakgrunder.



## **Byt ut begreppet lärarutbildning mot begreppet mentorsutbildning**

Frågan om hur man blir en bra handledare, mentor och vägledare är lika viktig om inte viktigare än hur man blir en bra undervisare. Med expertis och specialitet i bakgrunden behöver man lära sig hur man blir en god vägledare för andra. En mentorsutbildning är en påbyggnad till ett eller flera specialistområden som individen företräder och har fokus på frågan om hur man får andra att växa, lära och utvecklas.

## **Byt från klara kursen - mentalitet till visa vad du kan - mentalitet**

Betyg blir ett allt mindre betydelsefullt mått på förmågan att lära och tillämpa kunskaper i praktiken. Intressant är vad du kan och hur du kan omsätta kunskap i praktisk handling. Få personer bedömer dig efter hur du lyckades på skriftliga prov ett, fem, tio eller tjugofem år efter du har gått ur skolan. Utnyttja olika system, till exempel med "badges", digitala portfolios, som fylls på och justeras för att visa omvärlden vad man har för erfarenheter och kompetenser.

## **Byt från ett statiskt tänkande till dynamiskt tänkande**

Av tradition bedömer och mäter skolan vad du *har* lärt dig. Ibland behöver vi detta slags kontroll, men lärande är en dynamisk process och mer uppmärksamhet bör ägnas åt *hur* man lär sig i en värld där kunskaper expanderar. Process, med andra ord, har blivit lika viktigt som innehåll. Att lära sig att lära blir nyckeln till framtiden.

## **Byt från skolan borde - tänkande till skolan är en konsekvens - tänkande**

Skolan vi har idag är en konsekvens av den nuvarande ekonomiska politiken, familjepolitiken, bostadspolitikerna och andra samhällstrender såsom Sveriges demografiska utveckling och Sveriges demokratiska utveckling. Just därför är det viktigt att inte betona vad skolan (lärare, skolledare, lokala skolpolitiker) borde göra utan sätta fokus främst på bakomliggande och strukturella faktorer som påverkar individen, familjen och aktörer inom skolan. Ett exempel på en fråga att ställa är: "Vad är konsekvensen av beslutet att skolan ska erbjuda heldagsbarnomsorg, för barns trygghet, stressnivåer och övrig utveckling?" "Vad är konsekvensen av beslutet att varje elev kan ta med sig sin skolpeng till den skola som elev och föräldrar väljer?"

## **Byt från institutionstänkande till "communitytänkande"**

Institutionstänkande är förödande. Föräldrar lär sig snabbt att man kan lämna över ansvaret till andra på förskolan, fritids eller skolan som ska utbilda, fostra och stimulera. Lärcenter-tänkande bör leda till en delaktighet - samverkans- och ansvarstänkande kring barn och ungdomar. Vi är alla delaktiga i barns och ungdomars lärande och utveckling. Vi bär alla ett ansvar och det är konsekvensen av våra gemensamma ansträngningar som påverkar hur vi lyckas fostra till konstruktiva medborgare.

## **Byt från arbetsmarknadstänkande till demokratitänkande**

Det fokus vi har på att göra medborgare "anställningsbara" är också förödande eftersom det är passiviserande som begrepp. "Gör mig till någon som några andra kan välja." Demokratitänkande innebär att man ser sig själv som en aktiv deltagare på en rörlig arbetsmarknad där man själv kan påverka sina möjligheter. Dessa möjligheter är förstas

delvis begränsade av samhällsstrukturer som begränsar det fria valet, men ingenting blir bättre av en passiv, vänta och hoppas-mentalitet. Varje ung person som ger sig ut i världen bör förstå att uppdraget är att försvara och utveckla vår demokrati. Demokrati som form uppmuntrar till förhållningssättet: "Jag kan påverka". Det är endast utifrån en "Jag kan påverka"-mentalitet som både individen och samhället kan utvecklas. Varje möte med varje barn och ungdom bör präglas av insikten att man kan påverka sitt eget liv och andras.

### **Byt ut begreppet målstyrning mot begreppet värderingsstyrning**

Målstyrning är i grunden en anti-demokratisk idé eftersom den följer likhetsprincipen – alla ska ha samma mål och bedömas efter samma mall. Detta bryter mot ambitionen att var och en ska utvecklas i sin egen takt och utveckla sina egna speciella talanger och förmågor. Värderingar pekar mot en inriktning och bygger på ett grundläggande synsätt om hur barn, ungdomar och vuxna utvecklas. Det är bättre att peka på en inriktning som vägledning för beslut än att bedöma individen efter uppsatta mål som han eller hon inte har medverkat i att skapa.

### **Byt ut extern motivation mot intern motivation**

Skolan har byggt på tanken om extern motivation – andra bestämmer vad du ska lära dig och hur du bedöms med en morot (betygssystem) som eventuellt motiverar. Inriktningen bör vara mot intern motivation och personlig drivkraft.

### **Byt ut begreppet baskunskaper mot begreppet kulturarvet**

Samhället utvecklas bäst med en gemensam "berättelse" om varför man finns till och vart man siktar. I många generationer har berättelsen om Sverige varit berättelsen om folkhemmet – trygghet och möjlighet för alla oavsett bakgrund. Detta har starkt bidragit till landets utveckling eftersom det finns en gemensam förståelse för samhällets inriktning. Medborgarna behöver känna att de är delaktiga i "berättelsen" och inte står utanför den berättelsen, som alltför många gör idag. Kunskap om kulturarvet är en förutsättning för att kunna förstå Sveriges "berättelse", vara delaktig i den och kunna påverka den. Fixeringen vid baskunskaper, ämneskunskaper och kursplaner marginaliserar vägledarens möjlighet att förklara och bearbeta kulturarvet i sin helhet.



### **Byt ut idén om internationella jämförelser mot idén om det som gör Sverige unikt**

Sverige är ett värderingsstarkt land. Det har bland annat bidragit till Sveriges framgångar både ekonomiskt och politiskt. Inriktningen mot ett lärande samhälle bör bygga på ett samhälles styrkor. Just värderingar är Sveriges styrka – demokrati, delaktighet, jämställdhet, inklusion (alla ska med), solidaritet, samarbete, omtanke. Internationella jämförelser och nationella

rankningssystem, de flesta med ett gott och begripligt syfte, motverkar utvecklingen eftersom de, liksom målstyrning, bygger på likhetstanken. Det lärande samhället i svensk version kan inte se ut som det i Sydkorea, Singapore eller Finland. Det ska vara unikt för det som Sverige traditionellt värderingsmässigt har representerat. Insikten om detta bör kraftigt påverka val av undervisningsformer och mötesformer.

### **Byt ut iden om kunskapsförmedling mot idén om skarpa demokratiska projekt**

Bra kunskapsförmedlare, berättare eller inspiratörer kommer alltid att behövas. Berättande och förmedlande har sin plats ibland, men kan inte och bör inte vara det ledande paradigmet för hur lärande går till. En pedagogik ska bygga på de ledande svenska värderingarna såsom demokrati, jämställdhet, inklusion och samverkan. Ett exempel är "skarpa demokratiska projekt" som följer principen om "flow" – det optimala tillståndet för välmående och lärande. När det man studerar har personlig mening, är mera på "riktigt" och gör skillnad påverkas motivationen och välmående på ett märkligt sätt. Projekt- och processorienterade metoder i svensk skola har dåligt rykte på grund av att allt för många lärare har trätt tillbaka i sin ledarroll. Att lyckas med skarpa demokratiska projekt, där det man gör har mening för en själv och kan påverka beslutsfattare och samhällsutveckling, kräver tydligt ledarskap, tydlig struktur och tydlig uppföljning. Det kräver insikter i rollen som mentor och vägledare och är på sitt sätt svårare att tillämpa än traditionell kunskapsförmedling. Men det innebär större potential för flera att känna sig delaktiga i den svenska berättelsen om att "alla ska med" och "alla har betydelse."

### **Byt ut idén om kontroll mot idén om kvalitet**

Det rådande paradigmet är att vuxna ska ha kontroll över...

Vad eleverna lär sig

Hur eleverna lär sig

När de ska lära sig

Var de ska lära sig

Med vem de ska lära sig

Av vem de ska lära sig

Med internets entré blir det allt svårare, om inte omöjligt, att fortsätta kontrollera lärande på detta sätt. Internet förändrar dramatiskt lärandets villkor eftersom det ger möjlighet för medborgare att lära sig – det man vill, hur man vill, när man vill, var man vill, med vem man vill och av vem man vill. Det är ytterligare ett motiv till att byta ut begreppet lärare mot begreppet mentor. Mentorn står inte heller i ett hörn och hoppas, utan agerar kraftfullt för att lära ut grundläggande strukturer till hur man söker, sorterar, värderar, analyserar och presenterar information och det man har lärt sig.

Centrala begrepp blir kvalitet och metakognition. Kvalitet är grundläggande för att ens börja kunna konkurrera på en global marknad. Metakognition är grundläggande för att kunna ha bättre förståelse för individens eget sätt att lära sig, sina egna personliga styrkor och hur man agerar som en konstruktiv medlem i en grupp.



### **Byt ut idén om kunskap som nutidsorienterad till kompetenser som är framtidsorienterade**

Nutidsorientering bidrar till idén att "klara kursen" har större betydelse än lärande. Eftersom lärande är en livslång process och lärande sannerligen är en viktig process att implementera, bör mentorns fokus med sina adepter vara kring just processer. Det är "processkunskap" som kraftigt bidrar till beredskapen att möta framtiden. Några exempel:

- hur man värderar olika kunskapskällor
- hur man samverkar mot ett gemensamt mål
- hur man drar bäst nytta av sina egna och sina samarbetspartners styrkor
- hur man tar initiativ och tar ansvar
- hur man slutför det man börjar
- hur man bedömer kvalitet
- hur man påverkar andras idéer, attityder eller handlingar
- hur man själv handskas med påverkan utifrån
- hur man uttrycker sig i olika former (i bild, muntligt, skriftligt)
- hur man handskas med motgångar
- hur man ständigt lär av sin erfarenhet
- hur ens eget beteende påverkar andra
- hur politiska beslut påverkar samhällsstrukturer och system

Listan kan naturligtvis vara mycket lång, men är exempel på framtidsorienterade kompetenser som är viktiga oavsett vilka nya kunskaper som dyker upp och oavsett hur ens livssituation ser ut.

## Byt från styrning av läraren/mentorn tillbaka till lärar/mentor-autonomi

Läraryrket var länge ett yrke med en hög grad av autonomi och självständighet. Idag är det ett yrke som i allra högsta grad är styrt av läroplaner, kursplaner, lagar, skolnämnder och förvaltningar eller andra ramar i syfte att styra skolans sätt att använda resurser och personal. Professionsutveckling är en konsekvens av en stor autonomi. Det innebär tillit till den professionella kompetensen att lösa sitt uppdrag på bästa möjliga sätt. Vi bör sikta mot en större autonomi för professionella utövare av mentorsyrket inom de övergripande ramar som stat och myndigheter anger.



## Byt ut begreppet elev mot begreppet medborgare

Elev är man hela livet, i den mån begreppet står för den som ska lära sig saker. Tar du "studenten" eller tar du en högskoleexamen är det inte längre ett relevant mått på vad du kan. Det talar i princip bara om för andra vad du har klarat av, men inte vad du har lärt dig eller kan. Elevbegreppet är begränsande i den meningen att det beskriver den som lär sig som "objekt" i ett system som bedömer och begränsar. Ordet medborgare har en bredare betydelse och betonar det faktum att man även som ung är en del av ett system som är större än en själv. "Du är en medborgare i ditt närsamhälle, i din grupp, i denna stad, i detta land, i denna värld och det du gör har betydelse inte bara för dig själv utan även för andra."

"Var med på en resa att förbättra världen genom kunskap och engagemang i frågor som berör dig, ditt närsamhälle, din grupp, din stad, ditt land och din värld."

\*\*\*\*

© John Steinberg

Foto: michaelsteinberg.se

[john@steinberg.se](mailto:john@steinberg.se), [www.steinberg.se](http://www.steinberg.se)

[www.facebook.com/johnsteinberg1](https://www.facebook.com/johnsteinberg1) [www.twitter.com/johnsteinberg1](https://www.twitter.com/johnsteinberg1)

John Steinberg är fil. dr i pedagogik och författare till 50 böcker om skolan, inläring, ledarskap och värderingar. Han engagerar sig i pedagogerna fortbildning via böcker,

föreläsningar och sin Fortbildningspärm med dryg 200 underlag för pedagogiska samtal ([www.logitikteamet.se/steinberg](http://www.logitikteamet.se/steinberg)).

Johns senaste debattbok om skolan heter Befria lärarna (Läraryrket, 2017) och är bland annat en uppgörelse med målstyrning i den svenska skolan som har haft en förödande effekt på pedagogernas möjlighet att utveckla sin undervisning.

